

Сергій Анатолійович ЧИЖ,

кандидат юридичних наук

(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

У статті акцентується увага на аналізі сучасного стану розвитку наукових уявлень про доказування у кримінальному процесі.

Підкреслюється існування двох ключових напрямків досліджень проблем доказування у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах дії правового режиму воєнного стану. Перший напрямок охоплює теоретичні принципи доказування у кримінальному процесі України, які мають фундаментальне значення для формування понять доказування в умовах дії правового режиму воєнного стану. Другий напрямок зосереджений на процесуальних та криміналістичних аспектах доказування, аналізі особливостей його реалізації в таких специфічних умовах, а також вивченні проблем доказування щодо окремих видів злочинів, характерних для періоду дії правового режиму воєнного стану.

Виходячи з вищезазначеного, зроблено висновок, що наукові результати у цих напрямках знаходяться у діалектичному взаємозв'язку, де теоретична база стає основою для вирішення прикладних задач. Підкреслюється, що рівень досліджень з питання доказування в умовах дії правового режиму воєнного стану залишається недостатнім, оскільки існуючі роботи є фрагментарними та не забезпечують всебічного висвітлення проблеми. З огляду на це, відзначається нагальна потреба у всебічному дослідженні як теоретичних, так і практичних аспектів цього питання, що дозволить знайти ефективні рішення як наукових, так і практичних проблем.

Ключові слова: доказування, докази, кримінальне провадження, кримінальне судочинство, кримінальне процесуальне законодавство, судова практика, стан розвитку.

Постановка проблеми. Активізація й подальший розвиток наукових досліджень, що стосуються проблем доказування у кримінальному провадженні, беруть свій початок із кінця XIX століття. Це відбулося на хвилі судових реформ, проведених на теренах сучасної України, зокрема через прийняття Статуту кримінального судочинства 1864 року та Австрійського кримінально-процесуального кодексу 1873 року. У науковій літературі слушно зазначається, що формування вітчизняної теорії доказування супроводжувалося різноманітними поглядами щодо сутності кримінального процесуального доказування як у цілому, так і стосовно окремих його категорій та інститутів. Історія розвитку теорії доказування у

кримінальному процесі того періоду тісно пов'язана з діяльністю визначних науковців. Серед ключових імен вирізняються С. І. Вікторський, Л. Є. Владимиров, А. Ф. Коні, М. М. Розін, В. К. Случевський, І. Я. Фойницький і М. А. Чельцов-Бебутов. Внесок цих дослідників і багатьох їхніх колег сприяв становленню фундаментальних підходів до вивчення та розробки концепції доказування у кримінальному провадженні¹. Розвиток теорії доказів і процесу доказування в кримінальному провадженні зазнав істотного прогресу в радянський період і продовжує еволюціонувати сьогодні. Саме в цей час були закладені основи сучасного вчення завдяки працям таких науковців, як А. М. Васильєв, А. М. Ларін, Р. С. Белкін та інших. У зазначену епоху остаточно сформувалася базова теорія доказів: було визначено поняття доказів і джерел їхнього походження, проведено класифікацію доказів та їх джерел, описано властивості доказів, встановлено стандарти доказування, а також сформульовано принципи цього процесу. Сучасний етап розвитку теорії доказування у вітчизняній кримінальній процесуальній науці характеризується вдосконаленням уже існуючих концепцій, їх поглибленим опрацюванням та новим осмисленням. Це включає проведення порівняльних досліджень із правовими системами країн Європейського Союзу, а також практичне обґрунтування важливості адаптації окремих аспектів зарубіжного досвіду до національного кримінального процесу.

У зв'язку із чим, цілком закономірною вбачається теза, що подальше дослідження проблем доказування в умовах правового режиму воєнного стану вимагає окреслення сучасного стану наукової розробленості як концепції доказування у цілому, так і визначення у ній місця наукових доробок із проблем доказування у кримінальних провадженнях, що здійснюються в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Питання доказування у на теренах сучасної України торкались такі науковці як Ю. П. Аленін, О. В. Капліна, Т. М. Мірошніченко, М. А. Погорецький, С. М. Сівочек, Н. В. Сибільова, С. В. Слінько, С. М. Стахівський, В. М. Тертишнік, О. Г. Шило, М. Є. Шумило та ін. Вказані дослідники зробили вагомий внесок у формування та розвиток теорії доказування, тому дослідження їх праць та праць інших вчених повинно лягти в основу аналізу стану наукової розробленості проблем кримінального процесуального доказування.

Метою проведеного дослідження є визначення стану наукової розробленості проблем кримінального процесуального доказування/

Виклад основного матеріалу. За даними дослідників, на сьогодні сформувались три базові концепції, що відображають погляди на сутність кримінального процесуального доказування. Перший підхід до розуміння доказування у кримінальному процесі йменується пізнавальним та розкриває його зміст як пізнавальну діяльність визначених суб'єктів. Він

¹ Вапнярчук В. В. Історичний розвиток уявлень про кримінальне процесуальне доказування у вітчизняній науці кримінального процесу. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: 1-й Харк. кримінал. процесуал. полілог (м. Харків, 16 груд. 2016 р.). Харків: Право, 2017. С. 116.

споріднений із іншими видами пізнання, маючи при цьому як спільні риси, так і відмінності¹.

Із цього приводу можна згадати праці окремих українських науковців. Так, на думку В. Т. Нора, доказування є різновидом пізнавальної діяльності людини, яка реалізується у кримінальному процесі за загальними закономірностями, властивими процесу пізнання в цілому, однак має власні особливості, які полягають у тому, що вона здійснюється у передбаченій законом процесуальній формі та спрямована на збирання, закріплення, перевірку й оцінку фактичних даних, які мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні². М. М. Михеєнко також розглядав доказування за своєю гносеологічною сутністю в якості різновиду пізнавальної діяльності людини, що передбачає застосування усіх законів і категорій діалектичної та формальної логіки³. М. Є. Шумило зазначає, що доказування є основною формою пізнання у кримінальному процесі, що реалізується у відповідності із визначеною процедурою, відображаючи гносеологічні, психологічні та правові закономірності щодо встановлення винуватості чи невинуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення⁴. Цю ж позицію висловлював й Ю. М. Грошевий, який доказування розглядав як основний елемент кримінального процесуального пізнання, який в свою чергу є різновидом опосередкованого пізнання обставин події, яка мала місце у минулому⁵.

Розуміння ж доказування як регламентованої кримінальним процесуальним законом пізнавальної діяльності зі збирання, перевірки та оцінки фактичних даних прослідковуються у роботах багатьох науковців⁶. Слід погодитись із думкою науковців про те, що вказаний погляд відображає наявність у змісті доказування як пізнавальної (оцінювання), так і практичної (збирання й перевірка) складової.

Другий підхід до визначення поняття доказування, який виділяють у науковій літературі, йменується діяльнісним та пов'язаний із роботами В. П. Гмирка, що засновані на розробленій у 50-х – 60-х роках ХХ ст. системно-мислєдїяльнїсної методологїї (СМД-методологїї). Автор пропонує наступну структурну схему діяльності із кримінального процесуального доказування: «мета» ↔ «вихідний матеріал» ↔ «спосіб» ↔ «носії діяльності» ↔ «засоби» ↔ «перетворювальний процес» ↔ «продукт діяльності»⁷. Автор

¹ Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. С. 21–24.

² Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів. Львів : ЛДУ (Вища шк.), 1978. С. 73–75.

³ Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : підруч. 2-ге вид. перероб. і доп. Київ : Либідь, 1999. С. 117.

⁴ Шумило М. Є. Реабілітація в кримінальному процесі України : монографія. Харків : РВФ «Арсис, ЛТД», 2002. С. 118.

⁵ Грошевой Ю. В. Деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 3 (38). С. 144.

⁶ Коновалова В. О. Проблеми логіки і психології у слідчій тактиці. Харків : ХДУ, 1965. С. 6, 25 та ін.

⁷ Гмирко В. П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація : монографія. Дніпропетровськ : Акад. митної служби України, 2010. С. 100.

наголошує на сутності доказування з позиції діяльнісного підходу полягає у тому, що, використовуючи певні пізнавальні інструменти, суб'єкт доказування, не просто отримує конкретний матеріал. Дотримуючись визначеної кримінальної процесуальної форми, він вибудовує власну модель щодо певного складу кримінального правопорушення¹. Однак, окремі положення цієї концепції викликають заперечення, зокрема, позиція про те, що доказування не може розглядатися як процес реконструкції події, що відбулась у минулому. Фактично вона заперечує ретроспективний характер пізнавальної діяльності суб'єктів доказування, що на нашу думку, не відповідає об'єктивній дійсності.

Крім того, дослідник висловлює спірну, на нашу, думку позицію і щодо співвідношення доказування та прийняття кримінальних процесуальних рішень. А саме про те, що діяльність із прийняття останніх складає основу змісту кримінальної процесуальної діяльності. Доказування ж є «лише органічним структурним «забезпечувальним» елементом цієї діяльності; поза її рамками доказування взагалі не може існувати як самостійний феномен». Вважаємо, що характер співвідношення цих видів діяльності є дзеркально протилежним, де центральне місце у кримінальній процесуальній діяльності займає саме доказування. Що ж стосується кримінальних процесуальних рішень – то вони приймаються у зв'язку із необхідністю реалізації доказування, тобто виконують допоміжну функцію.

Третя, сформована у літературі концепція доказування йменується комплексно та була сформульована М. А. Погорецьким. Доказування пропонується розуміти як пізнавально-практичну (правову й розумову) діяльність, що має зовнішню і внутрішню структуру. Зовнішня структура доказування являє єдиний та нерозривний процес, що складається із елементів отримання і використання доказів. Внутрішніми структурними складовими доказування є: об'єкт, суб'єкт, предмет, мета, завдання, засоби і результат. Їх сутність обумовлюється формою кримінального процесу та його функціями².

Поряд із пізнавальною складовою вітчизняні вчені також виокремлюють й іншу його сторону, яка іменується доказуванням-обґрунтуванням. Так, М. Є. Шумило вважає, що під час кримінальної процесуальної діяльності здійснюється ретроспективне моделювання із використанням юридичних конструкцій соціальної реальності (кримінального правопорушення). На його думку, «у доказуванні в кримінальному провадженні не так реально важливим є джерельна основа, як те, які саме висновки зробить суб'єкт доказування із отриманого доказового матеріалу»³.

Слід відзначити, що на сучасному етапі переважна окремі вчені

¹ Там само. С. 20

² Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №3. С. 70–74.

³ Шумило М.Є. Поняття «докази» у Кримінальному процесуальному кодексі України: спроба критичного переосмислення ідеології нормативної моделі. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 2 (150). С. 41.

стверджують про існування трьохелементної системи операцій із доказами, що передбачає їх збирання, перевірку й оцінку¹. Інші певною мірою модифікують згадану модель. Наприклад, у наукових джерелах можна зустріти й інші підходи: збирання, перевірка, оцінка, прийняття та обґрунтування процесуального рішення², збирання (формування), перевірка, оцінка та висунення правових тез³, збирання, перевірка, оцінка, використання⁴ а також інші моделі.

Загальноприйнятою та підтримуваною більшістю процесуалістів є класифікація доказів на обвинувальні й виправдувальні, первинні й похідні, а також прямі й непрямі⁵.

Окреме, проте не менш важливе місце займають дослідження, спрямовані на формування поняття та видів джерел доказів та їх властивостей. У літературі підтримується визначена законодавцем модель, відповідно до якої у процесі доказування у кримінальному провадженні можуть використовуватися виключно ті докази, які містяться в передбачених законом процесуальних джерелах. До таких джерел належать показання, речові докази, документи та висновки експертів, що встановлено ч. 2 ст. 84 КПК України⁶.

На даний момент законодавець виділяє чотири основні процесуальні характеристики доказів: 1) належність; 2) допустимість; 3) достовірність; 4) достатність і взаємозв'язок. Загалом ці характеристики широко застосовуються науковцями при формуванні системи судових доказів⁷. Інші науковці, дотримуючись обраних ними підходів, визначають від п'яти до десяти процесуальних характеристик доказів, окремо акцентуючи увагу на таких властивостях, як доброякісність⁸, значимість⁹, законність¹⁰, придатність, силу, переконливість і повноту¹¹.

¹ Фаринник В. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України. Харків: Фактор, 2013. С. 45.

² Стахівський С. М. Кримінально-процесуальні засоби доказування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. С. 24.

^{1, 3} Щериця С. І. Докази й доказування у кримінальному провадженні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. Вип. № 1 (II). С. 206.

^{2, 4} Ляш А. О. Теорія доказів, процес доказування і проблема істини у кримінальному провадженні. *Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства*: тези допов. Всеукр. наук. – практ. конф., Київ 25 березня 2016 р. У 2 ч. Ч. I. Київ, 2016. С. 452.

⁵ Грошевський Ю. М., Хотенець В. М. Кримінальний процес України : підруч. Харків, 2000. С. 121.

⁶ Гончаренко В. Г. Доказування в кримінальному провадженні : науково-практичний посібник / Академія адвокатури України. Київ : Прецедент, 2014. С. 10.

⁷ Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навчальний посібник. К. : Ваіте, 2014. С. 184; Сергєєва Д. Б. Допустимість доказів в теорії та КПК 2012 року. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 80.

⁸ Ланцедова Ю. О., Виноградов А. К. Можливості уточнення властивостей доказів та підстав юридичної відповідальності слідчого чи інших суб'єктів владних повноважень за порушення порядку їх отримання в антикримінальному судочинстві. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 68. С. 108.

⁹ Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків: Юрайт, 2017. С. 290.

¹⁰ Кириченко С. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Сутність і класифікація антикримінальних доказів та їх особистісних і речових джерел : навчальний посібник. Миколаїв : Видавництво Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, 2009. С. 135–136.

¹¹ Берназ В. Д. Правові та психологічні аспекти оптимізації формування переконання слідчого у кримінальному провадженні як основа оцінки доказів. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С.

Сформульовані у науці й підходи щодо визначення предмета доказування. Так, С. М. Стахівський стверджує, що: «предмет доказування – це передбачена законом сукупність обставин, що підлягають обов'язковому встановленню в кожній кримінальній справі з метою її правильного розв'язання»¹. Л. М. Лобойко та О. А. Банчук визначають сутність предмета доказування через взаємозв'язок трьох складових елементів: кримінально-правового, цивільно-правового та кримінально-процесуального. Кримінально-правовий аспект складають обставини, що визначають склад кримінального правопорушення, особу обвинуваченого, а також обставини, що обтяжують або пом'якшують відповідальність. Цивільно-правовий компонент пов'язаний із питаннями, які стосуються заявленого цивільного позову та конфіскації майна. Кримінально-процесуальний елемент включає обставини, необхідні для прийняття певних процесуальних рішень чи виконання окремих процесуальних дій².

Сучасні тенденції у розвитку теорії доказування також піддавались аналізу науковцями. Зокрема, слід погодитись із висновком А. Ю. Репчонка про те, що прийняття КПК України у 2012 році стало потужним стимулом для активізації нових наукових досліджень, спрямованих на подальший розвиток кримінального процесуального права, його окремих теорій та інститутів. Особливу увагу в цих дослідженнях приділено критичному аналізу положень КПК України та розробці пропозицій щодо вдосконалення його норм. Ця тенденція не оминула й специфічну сферу дослідження проблем кримінального процесу доказування. Варто зазначити, що сучасні наукові дослідження у цій галузі зосереджені головним чином на питаннях стандартизації процесу доказування та аналізу властивостей доказів у кримінальному провадженні³.

На думку Х. Р. Слюсарчук стандарти доказування слід розуміти як «закріплені кримінальному процесуальному законодавстві та правових позиціях вищих судових інстанцій правила, які охоплюють кількісну та якісну складову доказування, і виконання яких стороною обвинувачення (в окремих випадках, - також стороною захисту) забезпечує рівень переконання, придатний для ухвалення процесуальних рішень, що обмежують права та свободи особи у кримінальному провадженні»⁴.

Вагомим внеском у вивченні проблем імплементації міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі України є дослідження Г. Р. Крет. У межах цього дослідження було розроблено класифікацію міжнародних стандартів доказування за їх функціональним призначенням,

13.

¹ Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія. Київ : Нац. академія внутр. справ України, 2005. С. 32.

² Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навчальний посібник. К. : Ваіте, 2014. С. 171–172.

³ Репчонко А. Ю. Сучасний стан і перспективи наукових досліджень проблем доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері економіки. *Правові новели*. 2021. № 15. С. 251.

⁴ Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. С. 2–6.

у рамках якої виокремлено дві групи: 1) стандарти формування належних, допустимих, достовірних та достатніх доказів і 2) стандарти формування рівня переконання, який є необхідним для ухвалення процесуального рішення: «обґрунтована підозра», «достатня підстава» та «поза розумним сумнівом»¹.

Впровадження в Україні правового режиму воєнного стану закономірно породило науковий інтерес до досліджень особливостей доказування у кримінальному процесі у таких умовах. Одразу ж привертає увагу відсутність фундаментальних, комплексних та систематичних досліджень за цим напрямом. На сьогодні науковці лише частково торкаються зазначеної проблематики, що відбувається на рівні окремих наукових статей чи тез доповідей. Однак, розглянемо і їх. Так, М. М. Насінник наводить частковий аналіз змін до кримінального процесуального законодавства, що відбулись у зв'язку із введенням правового режиму воєнного стану на території України. Вчений торкається питання юридичної (доказової) сили довідки спеціаліста у кримінальному провадженні, наголошуючи на необхідності усунення суперечностей та визначення процедури оформлення таких документів, про що пропонується внести зміни до положень статті 84 КПК². На жаль, вчений не наводить конкретних пропозицій, які могли б бути нами оцінені.

Особливості доказування під час здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану підіймаються М. Я. Ніконенко. Вчений вказує, що законодавець свідомо допускає можливість відступу від загальних засад кримінального провадження у випадках, пов'язаних із воєнним станом. Однак такий відступ має залишатися в межах чітко визначених законом правил. У подальшому проводиться аналіз окремих положень розділу IX-I КПК України щодо пропорційності таких обмежень під час збору доказів. Наприклад, зазначається, що не слід вважати обмеженням прав і законних інтересів учасників кримінального провадження таке положення, яке дозволяє не залучати понятих у разі проведення обшуку чи огляду житла чи іншого володіння особи, якщо це є об'єктивно неможливим чи створює небезпеку для життя та здоров'я понятих. Як підтвердження аргументованості цієї позиції наводиться положення статті 3 Конституції України, яка визначає пріоритетність охорони життя та здоров'я людини поряд із іншими соціальними цінностями³.

Проблематика доказування під час розслідування зґвалтувань в

¹ Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2020. С. 2–9.

² Насінник М. М. Щодо певних процесуальних змін українського законодавства у частині доказів та доказування у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 351.

³ Ніконенко М. Я. Особливості доказування під час здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України* : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу (Київ, 27 жовт. 2023 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 126–127.

умовах воєнного стану, яка розглядається А. В. Шульженко, охоплює низку ключових труднощів, що виникають у процесі таких розслідувань. Однією з найсерйозніших є складність своєчасного отримання доказових зразків для проведення експертиз. Через значний часовий розрив між вчиненням злочину на тимчасово окупованій території та її звільненням можливість збору важливих доказів, таких як сліди рук, ніг, зубів, нігтів, мікрооб'єкти, текстильні волокна чи біологічні виділення, практично відсутня — вони губляться або стають невиявленими. Крім того, тілесні ушкодження, які могли б бути зафіксовані під час експертизи статевого стану чи судово-медичних досліджень, зникають із плином часу, що також ускладнює процес розслідування і доведення злочину¹.

Висновки. Підсумовуючи результати аналізу наукової розробки проблематики доказування в кримінальному провадженні за умов дії правового режиму воєнного стану, можна виділити два ключові напрямки досліджень. Перший напрямок охоплює теоретичні засади доказування у кримінальному процесі України, які мають фундаментальне значення для формування концепцій доказування в умовах воєнного стану. Другий напрямок зосереджений на процесуальних та криміналістичних аспектах доказування, аналізуючи особливості його здійснення у таких специфічних умовах, а також вивчаючи проблеми доказування щодо окремих видів злочинів, характерних для періоду дії правового режиму воєнного стану. Важливим є те, що здобуті наукові результати цих напрямків перебувають у діалектичному взаємозв'язку, де теоретична база стає підґрунтям для вирішення прикладних завдань. Проте варто зазначити, що рівень дослідження проблематики доказування за умов воєнного стану залишається недостатнім, оскільки існуючі праці мають фрагментарний характер і не забезпечують комплексного охоплення проблеми. З огляду на це постає нагальна потреба у всебічному дослідженні як теоретичних, так і практичних аспектів цього питання, що дозволить забезпечити ефективні рішення у сферах науки та правозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берназ В. Д. Правові та психологічні аспекти оптимізації формування переконання слідчого у кримінальному провадженні як основа оцінки доказів. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 11–21.

2. Вапнярчук В. В. Історичний розвиток уявлень про кримінальне процесуальне доказування у вітчизняній науці кримінального процесу. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: 1-й Харк.

¹ Шульженко А. В. Проблеми доказування під час розслідування зґвалтувань в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)*: у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 438.

кримінал. процесуал. полілог (м. Харків, 16 груд. 2016 р.). Харків: Право, 2017. С. 115–123.

3. Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 509 с.

4. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків: Юрайт, 2017. 408 с

5. Гмирко В. П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація : монографія. Дніпропетровськ : Акад. митної служби України, 2010. 314 с.

6. Гончаренко В. Г. Доказування в кримінальному провадженні : науково-практичний посібник / Академія адвокатури України. Київ : Прецедент, 2014. 42 с.

7. Грошевой Ю. В. Деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 3 (38). С. 134–145.

8. Грошевский Ю. М., Хотенець В. М. Кримінальний процес України : підруч. Харків, 2000. 494 с.

9. Кириченко С. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Сутність і класифікація антикримінальних доказів та їх особистісних і речових джерел : навчальний посібник. Миколаїв : Видавництво Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, 2009. 384 с.

10. Коновалова В. О. Проблеми логіки і психології у слідчій тактиці. Харків : ХДУ, 1965. 140 с.

11. Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2020. 530 с.

12. Ланцедова Ю. О., Виноградов А. К. Можливості уточнення властивостей доказів та підстав юридичної відповідальності слідчого чи інших суб'єктів владних повноважень за порушення порядку їх отримання в антикримінальному судочинстві. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 68. С. 101–112.

13. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навчальний посібник. К. : Ваіте, 2014. 280 с.

14. Ляш А. О. Теорія доказів, процес доказування і проблема істини у кримінальному провадженні. *Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства*: тези допов. Всеукр. наук. – практ. конф., Київ 25 березня 2016 р. У 2 ч. Ч.І. Київ, 2016. С. 451–453.

15. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : підруч. 2-ге вид. перероб. і доп. Київ : Либідь, 1999. 536 с.

16. Насінник М. М. Щодо певних процесуальних змін українського законодавства у частині доказів та доказування у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 350–352.

17. Ніконенко М. Я. Особливості доказування під час здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України* : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу (Київ, 27 жовт. 2023 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 125–129.

18. Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів. Львів: ЛДУ (Вища шк.), 1978. 112 с.

19. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №3. С. 63–79.

20. Репчонок А. Ю. Сучасний стан і перспективи наукових досліджень проблем доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері економіки. *Правові новели*. 2021. № 15. С. 250–257.

21. Сергєєва Д. Б. Допустимість доказів в теорії та КПК 2012 року. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 80–87.

22. Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 258 с.

23. Стахівський С. М. Кримінально-процесуальні засоби доказування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 41 с.

24. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія. Київ : Нац. академія внутр. справ України, 2005. 272 с.

25. Фаринник В. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України. Харків: Фактор, 2013. 96 с.

26. Шульженко А. В. Проблеми доказування під час розслідування згвалтувань в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 438–440.*

27. Шумило М.Є. Поняття «докази» у Кримінальному процесуальному кодексі України: спроба критичного переосмислення ідеології нормативної моделі. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 2 (150). С. 40–48.

28. Шумило М. Є. Реабілітація в кримінальному процесі України : монографія. Харків : РВФ «Арсіс, ЛТД», 2002. 320 с.

29. Щериця С. І. Докази й доказування у кримінальному провадженні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. Вип. № 1 (II). С. 203–209.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2024

Serhiy An. CHIZH,
PhD in Law

STATE OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF PROBLEMS OF CRIMINAL PROCEDURAL EVIDENCE

The article emphasizes the analysis of the current state of development of scientific ideas about evidence in the criminal process.

The existence of two key areas of research on the problems of evidence in criminal proceedings under the legal regime of martial law is emphasized. The first area covers the theoretical principles of evidence in the criminal process of Ukraine, which are of fundamental importance for the formation of concepts of evidence under martial law. The second area focuses on the procedural and forensic aspects of evidence, analyzing the features of its implementation in such specific conditions, as well as studying the problems of evidence regarding certain types of crimes characteristic of the period of the legal regime of martial law.

Based on the above, it is concluded that the scientific results in these areas are in a dialectical relationship, where the theoretical basis becomes the basis for solving applied problems. It is emphasized that the level of research on the issue of proof under martial law remains insufficient, since existing works are fragmentary and do not provide a comprehensive coverage of the problem. In view of this, it is noted that there is an urgent need for a comprehensive study of both theoretical and practical aspects of this issue, which will allow for effective solutions in the fields of science and law enforcement.

Keywords: *proof, evidence, criminal proceedings, criminal justice, criminal procedural legislation, judicial practice, state of development.*